Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 327.3(045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17155152>**Сунітсько-шиїтський антагонізм у контексті реалізації державної політики
двору Саудів****Сідо Айман,**

магістр міжнародних відносин,

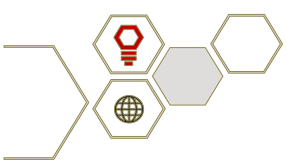
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0000-8085-6607>**Прийнято: 13.04.2025 | Опубліковано: 30.04.2025**

Анотація. З огляду на тривалі конфлікти на Близькому Сході, геополітичне протистояння між шиїтським Іраном та сунітською Саудівською Аравією, а також численні військові злочини з елементами геноциду з боку сунітських терористичних груп під час війн в Іраку та Сирії, вивчення проблеми взаємовідносин як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівні впливових держав ісламського світу набуває ще більшої актуальності. Метою дослідження є аналіз природи протистояння та водночас співіснування шиїтів та сунітів в рамках консервативної сунітської держави як відображення ідеологічної та зовнішньополітичної боротьби за лідерство в регіоні Близького Сходу та ісламському світі.

В ході проведення дослідження було використано наступні методи: історичний аналіз, синтез, кейс-стаді та узагальнення.

У результаті дослідження було проаналізовано еволюцію взаємовідносин між сунітською владою Саудівської Аравії та шиїтською меншиною, разом із постійною ескалацією та тимчасовою лібералізацією, а також встановлено, що

сунітсько-шиїтське протистояння в Саудівській Аравії не базується виключно на релігійних непорозуміннях, а радше є засобом політичної мобілізації, підтримки легітимності влади та збереження контролю з боку правлячої династії. Це, а також зовнішня складова (загроза з боку Ірану, хуситів) врешті-решт призводить до маргіналізації шиїтської меншини через правові, соціальні й інституційні обмеження та використання ваххабістського тлумачення сунітської течії ісламу в якості ідеологічного підґрунтя.

У ході дослідження було доведено, що сунітсько-шиїтський антагонізм став як джерелом зовнішніх конфліктів на Близькому Сході, так і внутрішніх протиріч, що призвели до дискримінації більшою групою меншої. Це явище має настільки глибоке коріння та є заплутаним, що через нього внутрішня політика Саудівської Аравії активно переплітається із зовнішньою, вони виходять одна з одної, а Саудівська Аравія розглядає шиїтів як потенційну загрозу своїй владі та втрату територій, багатих на енергоресурси, в той же час використовуючи фактор ворожнечі з шиїтами, аби об'єднати сунітське населення та зміцнити релігійну ідентичність у країні.

Ключові слова: іслам, сунітсько-шиїтський антагонізм, геополітичне суперництво, політична опозиція, релігійні меншини, ваххабізм, держава, зовнішня політика, Близький Схід.

Sunni-Shia Antagonism in the Context of the State Policy of the House of Saud

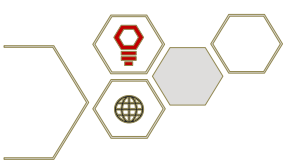
Sido Aiman

Master of International Relations,

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0000-8085-6607>

Abstract. Taking into account the prolonged conflicts in the Middle East, the geopolitical rivalry between Shiite Iran and Sunni Saudi Arabia, as well as numerous

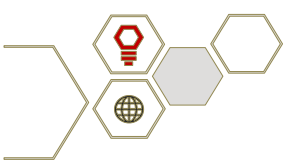
war crimes with elements of genocide committed by Sunni terrorist groups during the wars in Iraq and Syria, studying the issue of relations at both the external and internal levels of influential states in the Islamic world is becoming even more relevant. The purpose of the research is to analyze the nature of confrontation and coexistence between Shiites and Sunnis within the conservative Sunni state as a reflection of the ideological and foreign policy struggle for leadership in the Middle East and the Islamic world.

The following methods were used in the course of the research: historical, analysis, synthesis, case study, and generalization.

The research analyzed the evolution of relations between the Sunni authorities of Saudi Arabia and the Shiite minority, along with constant escalation and temporary liberalization, and it was established that the Sunni-Shia confrontation in Saudi Arabia is not based solely on religious misunderstandings, but rather is a means of political mobilization, support for the legitimacy of power, and preservation of control by the ruling dynasty. This, along with external factors (threats from Iran and the Houthis), ultimately leads to the marginalization of the Shia minority through legal, social, and institutional restrictions and the use of the Wahhabi interpretation of Sunni Islam as an ideological basis.

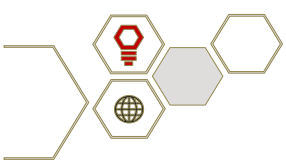
The research proved that Sunni-Shia antagonism became both a source of external conflicts in the Middle East and internal contradictions that led to discrimination by the larger group against the smaller one. This phenomenon is so deeply rooted and complex that Saudi Arabia's domestic policy is actively intertwined with its foreign policy, with one stemming from the other. And Saudi Arabia views Shiites as a potential threat to its power and a potential loss of energy-rich territories, while at the same time using the factor of hostility towards Shiites to unite the Sunni population and strengthen religious identity in the country.

Keywords: Islam, Sunni-Shia antagonism, geopolitical rivalry, political opposition, religious minorities, Wahhabism, state, foreign policy, Middle East.

Постановка проблеми. Зростаюча напруга між сунітами та шиїтами являє собою один із ключових чинників, що формують конфесійну, соціальну, політичну та безпекову динаміку в регіоні Близького Сходу. Саудівська Аравія хоча і пішла останнім часом шляхом лібералізації, традиційно залишається оплотом радикального сунізму у його салафітському тлумаченні. Саме конфесійна структура Королівства Саудівська Аравія демонструє особливо виразну модель міжрелігійної напруги, яка виникла передусім з політичних міркувань і була штучно значною мірою інтенсифікована. Дискримінація з періодичним послабленням на шиїтське населення королівства є наслідком регіональної боротьби за лідерство з Іраном та шиїтською віссю (проксі Ірану в Ємені, Лівані та Сирії) та водночас інструментом зовнішньої політики держави.

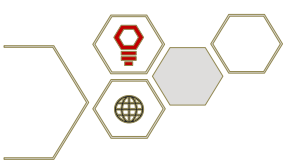
Історики часто стверджують, що наявні розбіжності між шиїтами та сунітами ґрунтуються на давній міжконфесійній ненависті, політологи ж, навпаки, наголошують на значенні Ірану та його «шиїтської влади»: остання створює загрозу поточному статус-кво в регіональній політиці, прагнучи побудувати радикальний шиїтський альянс та домінувати в регіоні. Концепції реалізму та неореалізму підкреслюють значення національних інтересів, безпеки та стратегічного балансу у діях держави, що сприяє поясненню мотивацій Саудівської Аравії у регіональному контексті. Тому, аналізуючи розкол між сунітами та шиїтами, не слід ігнорувати сучасні політичні мотиви саудитів та геополітику. Згідно з неореалістськими поясненнями, конфесіоналізм регіональної політики на Близькому Сході є результатом перебудови владних відносин, що мають місце в Саудівській Аравії та Ірані в контексті нової геополітичної ситуації [1, с. 94-96]. Релігійні розбіжності, таким чином, розглядаються як побічний продукт балансування окремих сил на регіональному рівні. Зокрема, «низхідний поштовх до сектантської поляризації» характеризував реакцію як Саудівської Аравії, так і Ірану на масовані повстання 2010-2011 років, адже «Саудівська Аравія вважала особливо корисним використовувати потенціал сектантства як із внутрішніх, так і з регіональних причин», адже саме

конфесійна розрізненість стала саудівським шляхом контрреволюції під час «арабської весни» [2].

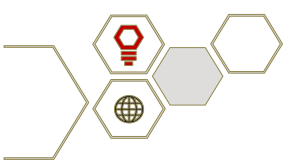
У контексті нашого дослідження, однак, особливого значення набуває теорія соціального конструктивізму, котра вказує на транснаціональну шиїтську ідентичність, тісні зв'язки між шиїтами Ірану та Саудівської Аравії, революційний характер іранської теократичної шиїтської держави та сумнозвісну ядерну програму Ірану, інтерпретуючи їх як «попереджувальні знаки» для сунітських урядів саудитів [3, с. 24-26]. У своїй статті «Шиїти як внутрішні «Інші»: салафітське неприйняття «відступників» С. Олссон заглиблюється у складну динаміку конфесіоналізму в мусульманських громадах, зокрема концентрується на феномені сприйняття мусульман-шиїтів як внутрішніх «Інших» прихильниками салафітської ідеології. На її думку, саме салафітський дискурс та практика сприяють маргіналізації мусульман-шиїтів, увічнюючи міжконфесійні розбіжності та загострюючи напруженість у мусульманському світі [4, с. 409-411]. Відтак, конструктивістський підхід дозволяє врахувати роль релігійної ідентичності, норм і цінностей у формуванні зовнішньої політики, що критично важливо для розуміння політизації релігійного протистояння [3, с. 25].

Розгляд згаданих теоретичних підходів сприяє більш цілісному розумінню взаємозв'язку між релігійним конфліктом і державною політикою, дозволяє виявити закономірності та механізми реалізації політичних стратегій двору Саудів, а також забезпечує наукову базу для подальшого емпіричного аналізу. Отже, актуальність даного дослідження зумовлена як теоретичною вагою обраної проблематики, так і необхідністю більш глибокого розуміння соціально-конфесійної структури Саудівської Аравії, її впливу на зовнішню та внутрішню політики, безпекову ситуацію в регіоні Близького Сходу, що дасть можливість спрогнозувати розвиток подій та взяти до уваги отримані дані при прийнятті зовнішньополітичних рішень та орієнтирів державної політики на Близькому Сході.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі дослідження було використано низку наукових праць, присвячених теоретичним та практичним аспектам проблеми взаємовідносин шіїтів та сунітів і глобального сунітсько-шіїтського протистояння в кордонах Саудівської Аравії і на Близькому Сході. В цьому контексті слід зазначити, що в науковій літературі можна віднайти широкий спектр підходів до цієї теми – від конструктивістського аналізу релігії як соціального конструкту до конкретного аналізу державних стратегій Саудівської Аравії щодо шіїтської меншини та геополітичних опонентів. Так, Дж. Хейнс розглядає релігію як один з ключових нематеріальних чинників, що впливають на міжнародні відносини. Автор акцентує увагу на тому, що релігійна ідентичність може не лише слугувати мобілізаційним інструментом, а й виконувати функцію легітимізації політичних дій [1]. Цей підхід корелює з поглядами А. Адхікарі та Б. Сахи, які у своєму конструктивістському аналізі підкреслюють значення релігійного дискурсу у формуванні політичної ідентичності та інституційної поведінки держав [3]. Відтак, обидві праці закладають теоретичну базу для розуміння того, як Саудівська Аравія використовує сунітсько-ваххабістське вчення для внутрішньої консолідації влади та зовнішньополітичної боротьби з шіїтськими структурами, зокрема Іраном.

П. Лофт відзначає, яким чином ідеологічне суперництво між Іраном та Саудівською Аравією реалізується у різних конфліктах регіону, зокрема в Сирії, Лівані та Ємені [10]. У цьому контексті важливими є й міркування Д. Веддінгтона, який простежує історію цього суперництва, включаючи його наслідки для зовнішньої політики США [18]. Погляди А. Амро доповнюють картину аналізом арабської ідентичності у постреволюційний період, вказуючи на складну динаміку взаємодій між етнічними, релігійними та політичними наративами в арабському світі [19]. Ці дослідження добре узгоджуються з працею А. Абдулмаджиди «Іслам і сектантство: головний розкол та його прояви», яка аналізує історичне розділення ісламу та його політичні наслідки.

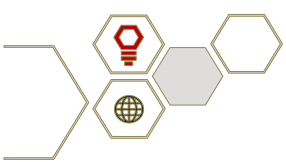

А. Абдулмаджид акцентує увагу на постійному репродукуванні розколу в сучасних політичних контекстах, що дає змогу зрозуміти його тривалу актуальність [11]. Це дає підстави говорити про багаторівневий характер конфлікту на Близькому Сході, в якому конфесійний розкол є лише однією зі складових.

Особливе місце в нашому дослідженні займає аналіз релігійного дискурсу всередині самої Саудівської Аравії. Так, С. Олссон досліджує салафітське неприйняття шиїтів, акцентуючи увагу на глибоко вкоріненій риториці виключення. Авторка показує, як через релігійну інтерпретацію шиїти маргіналізуються у політичному та соціальному житті [4]. Цей підхід поглиблює висновки Ф. М. Абу Сулаїба, який прямо аналізує роль релігії у політичній системі Саудівської Аравії, вказуючи на її інституціоналізацію та використання для контролю суспільства [6]. Т. Маттісен детально аналізує переговори між шиїтською опозицією та урядом Саудівської Аравії у 1990-х роках: цей кейс показує, що навіть у межах авторитарної політичної системи можливі окремі форми переговорів, однак їхній успіх залежить від більш широкого стратегічного контексту [13]. У свою чергу, Я. Яхья, Б. Шолех та М. Расїїд фокусуються на ставленні до немусульман, показуючи трансформацію релігійного наративу в рамках прагматичних реформ, що частково торкаються й шиїтської меншини. Цей матеріал дозволяє оцінити, наскільки заявлена «поміркованість» трансформує державну політику Саудів у релігійній сфері [8].

Попри значущість згаданих праць, вони містять переважно фрагментарну інформацію та розрізнені дані, що не дозволяють повністю відтворити цілісну картину проблеми, тому обрана тема статті має неабияку актуальність як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки сунітсько-шиїтський антагонізм має широкий масштаб, а в умовах глобалізації та з урахуванням швидкого темпу розповсюдження ісламу й еміграції значної кількості мешканців Північної Африки, Близького та Середнього Сходу до країн

Європи та Америки він набув планетарного значення, дослідження зазначеної проблеми зосереджуються в більшості своїй на зовнішніх її проявах. Дана стаття покликана розширити базу знань у сфері внутрішнього аспекту протистояння, яскравим прикладом чого безсумнівно є Саудівська Аравія, а також з'ясувати, яким чином конфесійна напруга всередині королівства інтегрується в політичну стратегію династії Саудів та як це впливає на підтримку легітимності влади, національно-релігійну ідентичність й зовнішню політику держави.

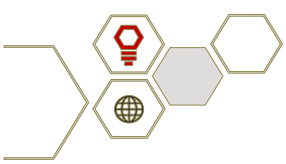
Хоча загалом дослідження покликане ідентифікувати загальні прогалини у вивченні конфесійного протистояння, серед конкретних аспектів, які залишаються недостатньо опрацьованими й будуть нами розглянуті, слід виділити:

- відсутність глибинного аналізу внутрішньодержавних механізмів політизації релігійних протистоянь у контексті Саудівської Аравії;
- обмежений розгляд впливу внутрішньорелігійних та етнічних факторів на формування державної політики;
- недостатня увага до взаємодії між релігійними групами і владою у процесі реалізації зовнішньополітичних стратегій.

Дане дослідження покликане заповнити ці прогалини шляхом комплексного аналізу політичних, соціокультурних та релігійних факторів, що формують динаміку сунітсько-шиїтського протистояння на рівні внутрішньої політики двору Саудів, що сприятиме більш глибокому розумінню механізмів конфлікту та їхнього впливу на регіональну стабільність на міжнародному рівні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз природи протистояння та водночас співіснування шиїтів та сунітів в рамках консервативної сунітської держави як відображення ідеологічної та зовнішньополітичної боротьби за лідерство в регіоні Близького Сходу та ісламському світі в цілому.

Для досягнення даної мети автором визначено такі завдання дослідження:

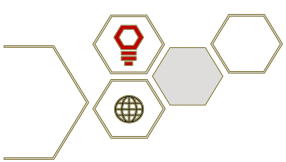

- виявити історичні, політичні та соціокультурні чинники, що підживлюють сунітсько-шиїтське протистояння в Саудівській Аравії;
- визначити й проаналізувати внутрішньодержавні механізми реалізації державної політики щодо конфесійного протистояння;
- вивчити роль релігійної ідентичності у політичній стратегії двору Саудів;
- оцінити вплив внутрішнього протистояння на регіональну політику та безпеку.

Після виконання поставлених у роботі завдань автор має намір отримати такі результати дослідження:

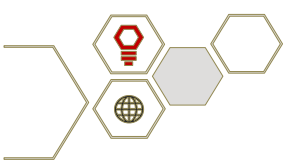
- проведення уточнення причинно-наслідкових зв'язків у розвитку сунітсько-шиїтського протистояння на внутрішньодержавному рівні;
- формулювання рекомендацій для державної політики щодо пом'якшення конфесійної напруженості в Саудівській Аравії;
- розширення теоретичного осмислення релігійних конфліктів у рамках міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зіткнення між шиїтами і сунітами у регіоні Близького Сходу не є новим феноменом і налічує майже 14 століть. Однак, найбільш масштабних форм сунітсько-шиїтський конфлікт набув у контексті подій «арабської весни» і став нести явну загрозу не тільки регіональній безпеці в регіоні *MENA*, а й міжнародній. У зв'язку з геополітичною конкуренцією таких регіональних гравців як Саудівська Аравія та Іран, до релігійного контексту сунітсько-шиїтського протистояння додалася ще й політична складова. Громадянська війна в Сирії, складна внутрішньополітична ситуація в Лівані, заворушення в Ємені, Бахреїні, Іраку, створення Ісламською Державою Халіфату на захоплених землях Іраку і Сирії – все це вже в тій чи іншій мірі є наслідком протистояння між двома течіями ісламу на Близькому Сході. До речі, радикальні ісламістські сунітські організації закликають до боротьби з «хрестоносцями» XXI століття, маючи на увазі США, Росію та західні європейські держави. Однак, вивчивши статистику, стає зрозуміло, що більшість

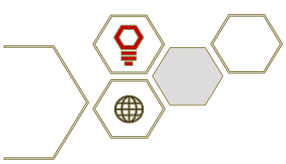
жертв масових покарань та публічних розстрілів були саме шиїтами, а не християнами [5].

Для висвітлення сутності сунітсько-шиїтського антагонізму в контексті реалізації державної політики двору Саудів застосовано низку наукових методів, що дали змогу комплексно проаналізувати феномен сунітсько-шиїтського протистояння й визначити його вплив на формування внутрішньо- і зовнішньополітичних стратегій Саудівської Аравії. Зокрема, історичний аналіз було використано для вивчення витоків та етапів формування конфесійного поділу в ісламському світі, особливо в контексті розвитку відносин між сунітами та шиїтами. Завдяки цьому методу вдалося прослідкувати історичну еволюцію конфлікту, його геополітичні виміри, а також специфіку його впливу на становлення політики династії Саудів, починаючи від створення першої Саудівської держави до сучасності. Метод синтезу застосовувався для поєднання різнорідних джерел – історичних фактів, політичних заяв, релігійних наративів та геополітичних подій – в єдину аналітичну рамку. Це дало змогу узгодити інформацію щодо різних етапів розвитку конфлікту та проаналізувати, як ідеологічне протистояння перетворилося на складову державної політики Саудівської Аравії. Застосування методу кейс-стаді дало змогу детально розглянути конкретні приклади реалізації конфесійної політики офіційного Ер-Ряду. Зокрема, проаналізовано кейси, пов'язані з внутрішнім ставленням до шиїтської меншини, зовнішньополітичні дії Саудівської Аравії у Бахреїні, Сирії та Ємені, де антагонізм між сунітами та шиїтами використовується як політичний інструментарій. Це дозволило з'ясувати механізми, за допомогою яких релігійний фактор інтегрується у стратегічні рішення. За допомогою методу узагальнення було сформульовано ключові висновки щодо ролі сунітсько-шиїтського антагонізму як інструменту легітимізації внутрішньої та зовнішньої політики Саудівської Аравії. Узагальнення дало змогу виявити спільні риси у державній практиці різних історичних періодів та підкреслити сталість релігійного дискурсу у політичній парадигмі Саудівської монархії.

Таким чином, використання комплексу методів забезпечило глибокий і всебічний аналіз досліджуваної теми, що сприяло розкриттю як історичних передумов, так і сучасних форм сунітсько-шиїтського антагонізму у контексті державної політики Саудівської Аравії. У цьому ключі варто відзначити, що владі Саудівської Аравії вдалося зберегти політичну і соціальну стабільність, в основі якої багато років було поєднання трьох чинників. По-перше, доходи від експорту нафти давали можливість усувати реальні і потенційні вогнища соціального протесту (в тому числі через явну дискримінацію шиїтів). По-друге, режим підтримував союзницькі відносини з консервативними релігійними колами і лідерами племінних кланів. По-третє, національна безпека гарантувалася західними державами, в першу чергу США. Однак за «ілюзією» спокою ховаються загострені останнім часом внутрішньополітичні і соціальні протиріччя, економічні проблеми. Образ процвітаючої і багатой арабської держави не повною мірою відповідає дійсності [6, с. 51-52].

На початку ХХІ століття економічна і соціально-політична обстановка в Саудівській Аравії істотно загострилася. Довгострокові програми диверсифікації економіки не зменшили залежність країни від експорту нафти. В результаті високих темпів зростання населення, яке збільшилося з 2000 р. по 2010 р., а також недостатньої диверсифікації економіки ринок праці був не в змозі абсорбувати додаткову робочу силу. Можливості держсектора з працевлаштування в основному вичерпані, а в приватному секторі на мігрантів припадає до 90% робочої сили. Безробіття перевищує 20% працездатного населення [7, с. 6-7]. Блок внутрішніх протиріч має і конфесійну основу. КСА в цьому відношенні не є виключенням на арабському Сході. Релігійна приналежність там, як правило, визначає характер їх суспільної структури, політичної системи, взаємин по лінії «державне керівництво – населення країни». Основу офіційного релігійного інституту в КСА складають улеми, які дотримуються ханбалітського спрямування в його ваххабітській інтерпретації.

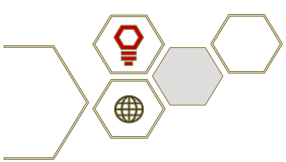

Представники інших спрямувань і течій в ісламі участі у виробленні і прийнятті політичних рішень не беруть [8, с. 78-80].

Шийтська громада є однією зі складових частин опозиційного потенціалу королівства. Внутрішні конфлікти і розколи в країні відбуваються по двох лініях: політичний істеблішмент – позасистемна опозиція, консерватори – ліберали. Опозиція представлена радикальними ваххабітами, представниками організацій шийтської меншини. На діяльність ісламської опозиції помітний вплив чинять релігійні розбіжності різного роду: між сунітами і шийтами в Східній провінції, тертя між традиціоналістами в приморських містах і консервативними ваххабітами в Неджді, між прихильниками шафіїтського мазхабу та шийтами в Хіджазі. Таким чином, в країні зберігається складна конфесійна ситуація, хоча влада і намагається це заперечити [9].

Автор вважає необхідним звернути увагу на неясність і суперечливість статусу шийтів в КСА. Сама теологія шийїзму визначає політизованість і підвищену соціальну активність шийтів. В інших країнах з численною шийтською громадою ця активність вибухнула в формі протестного руху (Бахрейн) або навіть призвела до розпалювання громадянської війни (в першу чергу, в Іраку). У Саудівській Аравії цього не сталося: шийти залишаються дискримінованою меншиною, політична активність якої жорстко придушується правлячим режимом. Сунітське керівництво країни ставиться до шийтів як до групи ризику, «п'ятої колонії», здатної дестабілізувати державність королівства. Негласна дискримінація шийтів проявляється в фактичній забороні їх працевлаштування в органах державного управління, елітних частинах збройних сил і органах безпеки [10, с. 4-5].

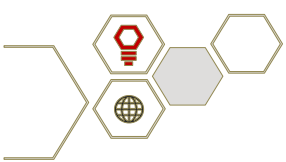
Одне з найбільш запеклих зіткнень з шийтами відбулося в 1987 р., коли група паломників-іранців в Мекці організувала несанкціоновану антиамерикансько-антиізраїльську демонстрацію, до якої долучилася значна кількість саудівських шийтів. Намагаючись розігнати мітингувальників, саудівська влада застосувала силу, що призвело тоді до загибелі декількох сотень

паломників. Побоюючись за своє життя, велика частина шийтської інтелігенції емігрувала за межі Саудівської Аравії, звідки почала вести цілеспрямовану антирежимну пропаганду щодо утисків і гонінь, яким піддаються саудівські шийти всередині королівства [11, с. 18].

Відносного перемир'я в стосунках з шийтами королівська сім'я домоглася лише в 1993 р. В обмін на обіцянку не займатися підривною діяльністю на території КСА опозиційним лідерам була надана можливість повернутися в країну [12, с. 53]. Три шийтських лідери увійшли до складу Меджліс аш-Шура (функціонуюча з 1993 р. Консультативна рада при королі, що складається з членів королівської сім'ї та впливових громадян країни; Рада є законодавчим органом, що представляє законопроекти Раді міністрів і безпосередньо королю, який приймає остаточне рішення), шийти стали залучатися до роботи в ЗМІ. Зважаючи на специфіку саудівського режиму, це фактично можна назвати певною дипломатичною перемогою шийтської меншини. Однак негативне ставлення до шийтів продовжувало зберігатися в КСА на всіх рівнях [13, с. 377-378].

У 2003 р. влада пішла на проведення першого внутрішньодержавного міжконфесійного форуму. На другій зустрічі під назвою «Національний діалог» один із шийтських лідерів, шейх Хашим Сальман, відзначив зростаючу дискримінацію шийтської меншини в саудівському суспільстві. У 2005 р. саудівська влада зняла багато обмежень на святкування шийтських релігійних свят, таких як Ашура, або Каркеан. У тому ж році були вперше дозволені вибори до муніципальних зборів. Зростаючі антимонархічні настрої на Сході країни не можна недооцінювати. У тому випадку, якщо демонстрації продовжаться і люди будуть гинути, саудівській армії доведеться кинути всю свою міць на придушення цих виступів. Отже, менше уваги буде приділено проблематичній ситуації на кордоні з Єменом. Проломом в саудівській мережі безпеки також не втраять нагоди скористатися і сунітські противники режиму – активісти

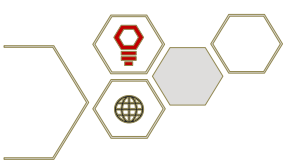

«Братів-мусульман», з одного боку, і ветерани «глобального джихаду» – з іншого [14].

Положення саудівських ісмаїлітів (течія шиїзму) Наджрана, на відміну від шиїтів Східної провінції, не дуже часто ставало предметом уваги міжнародних ЗМІ і правозахисних організацій. Проте ця внутрішня проблема в КСА реально існує, і в останні роки стала особливо актуальною, хоча поки рано говорити про сепаратистські тенденції в Наджрані, на відміну від Східної провінції. Складно також робити висновки про формування системної політичної ісмаїлітської опозиції в королівстві, хоча такі передумови, безумовно, є вже певний час [15, с. 76-78].

В цілому, політична активізація шиїтських громад була однією з провідних тенденцій на Близькому Сході в останні 30 років, але зусилля саудівського керівництва з підтримки монолітності суспільства звели до мінімуму участь шиїтського населення КСА в релігійному і політичному відродженні цієї конфесійної групи. До останнього часу шиїти не мали права служити у військово-повітряних військах, бути пілотами цивільних літаків, займати посади суддів в судах адміністративної юрисдикції, виступати в якості свідків. У вищих ешелонах саудівської влади немає жодного представника шиїтської меншини. Їх також немає ні серед міністрів, ні серед високопоставлених чиновників дипломатичної служби країни. Багато саудівських шиїтів з великою часткою критики сприймають нинішню релігійну політику центральної влади королівства, час від часу нагадуючи сім'ї Аль-Сауд про обіцянку, дану засновником Саудівської Аравії шейхом Абдель Азізом ібн Саудом в 1913 році про те, що рід Аль-Сауд буде робити все для того, щоб гарантувати свободу і безпеку шиїтів [16].

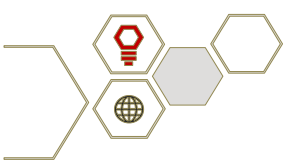
У ситуації, що змінилася в регіоні в ході посилення шиїтсько-сунітського протистояння під час «арабської весни», саудівські шиїти також не змогли створити реальну загрозу королівській сім'ї і асоційованим із нею кланам. Позначилася слабка організованість протестного процесу і політична

роз'єднаність саудівських шіїтів [17, с. 102]. Слід враховувати обмеженість свободи для політичної консолідації в країні. Політична опозиція як формалізований рух, що протистоїть владі, поки що відсутня. Значна частина опозиціонерів змушена проживати і працювати за кордоном – в Західній Європі, США та деяких арабських державах. Найбільш радикальною неформальною шіїтською організацією вважається місцева Хезболлах. Більш помірними є Аль-Ісляхія – «Шіїтський рух за реформи» [18, с. 125-126].

Суть сучасної державної політики королівства по відношенню до шіїтської меншини полягає в поєднанні формального надання нових прав шіїтам і посилення фактичного контролю над діяльністю формальних та неформальних об'єднань всередині громади. Велику роль в заспокоєнні шіїтської та іншої опозиції відіграє перерозподіл нафтових доходів. Направляючи додаткові фінансові ресурси (а це мільярди доларів) на вирішення соціальних проблем, саудівська держава знижує ступінь невдоволення в суспільстві, істотно нівелює вплив «арабської весни» на своїх громадян [19, с. 5-7].

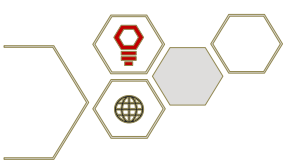
Висновки. Тож, Саудівську Аравію можна назвати одним із двигунів та центром протистояння сунітів та шіїтів на сучасному етапі, а саме протистояння – внутрішньодержавним та, в той самий час, зовнішнім. Напевно, найбільш лояльною арабською державою залишається Ліван, в якому на законодавчому рівні регулюються відносини між релігіями та конфесіями шляхом розподілення державних посад між сунітами, шіїтами та християнами. Тим не менш, Саудівська Аравія останнім часом пішла на нормалізацію відносин з Іраном та взяла курс на модернізацію країни шляхом втілення стратегії *Vision 2030*, котра дещо відходить від принципів консервативного ваххабізму, на які протягом багатьох років робила ставку правляча династія королівства, і що скоріше за все призведе до зниження інтенсивності протистояння між запеклими антагоністами на деякий час.

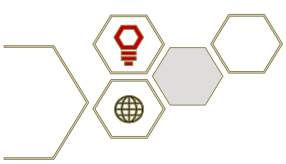
У зв'язку із зазначеним, на практичному рівні політикам можна порекомендувати активізувати зусилля з розвитку міжконфесійного діалогу та посилення соціальної інтеграції, що сприятиме зменшенню внутрішньої напруги в Саудівській Аравії та стабілізації регіону Близького Сходу. Дослідники мають зосередити увагу на міждисциплінарних підходах, що поєднують політологічний, соціологічний і релігієзнавчий аналіз, а також розширити емпіричні дослідження конкретних внутрішньополітичних механізмів, що застосовуються в процесі регулювання взаємодій між сунітами та шіїтами в країні. Відтак, перспективи подальших досліджень полягають у вивченні впливу зовнішніх акторів та геополітичних інтересів на динаміку сунітсько-шіїтських відносин у Саудівській Аравії та в регіоні в цілому, а також аналізі ролі медіа і цифрових технологій у формуванні суспільної думки та політичних процесів у Саудівській Аравії.

Список використаних джерел

1. Haynes J. An Introduction to International Relations and Religion. 2nd ed. New York: Routledge, 2013. 667 p. DOI <https://doi.org/10.4324/9781315833026>
2. Lynch M. Why Saudi Arabia Escalated the Middle East's Sectarian Conflict. *The Washington Post*. 4 January 2016. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/01/04/why-saudi-arabia-escalated-the-middle-east-s-sectarian-conflict/?postshare=191451927613283> (дата звернення: 10.02.2025).
3. Adhikari A., Saha B. Proximity of Religion and World Politics: A Constructivist Approach // *Transcending the Horizon: Reflecting and Revisiting Society Today* / B. Saha, A. Adhikari (eds.). New Delhi: Crescent Publishing Corporation, 2022. P. 21-38.
4. Olsson S. Shia as Internal Others: A Salafi Rejection of the 'Rejecters'. *Islam and Christian-Muslim Relations*. 2017. Vol. 28, No. 4. P. 409-430. DOI <https://doi.org/10.1080/09596410.2017.1318545>

5. Basil Y., Abdelaziz S., Pearson M. Protest in Tehran after Saudis Execute Shiite Cleric Nimral-Nimr. *CNN*. 3 January 2016. URL: <http://edition.cnn.com/2016/01/02/middleeast/saudi-arabia-executes-dozens-terror/> (дата звернення: 13.02.2025).
6. Abu Sulaib F. M. The Role of Religion in the Politics of Saudi Arabia. *Contemporary Arab Affairs*. 2020. Vol. 13, No. 3. P. 51-53. DOI <http://dx.doi.org/10.1525/caa.2020.13.3.51>
7. Labour Market Trends Analysis and Labour Migration from South Asia to Gulf Cooperation Council Countries, India and Malaysia. Katmandu: International Labour Organization, 2015. 68 p. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--asia/---ro-bangkok/---ilo-kathmandu/documents/publication/wcms_377416.pdf (дата звернення: 16.02.2025).
8. Yahya Y. K., Sholeh B., Rasyid M. Treatment of Non-Muslims in Moderate Saudi in Muhammad Bin Salman's Religious Reform. *Australian Journal of Islamic Studies*. 2022. Vol. 7, No. 3. P. 76-100. DOI <https://doi.org/10.55831/ajis.v7i3.561>
9. The Wahhabis and the Rise of the Saudi State. *fanack.com*. 10 July 2023. URL: <https://fanack.com/saudi-arabia/history-of-saudi-arabia/the-wahhabis-and-the-rise-of-the-saudi-state/> (дата звернення: 16.02.2025).
10. Loft P. Iran's Influence in the Middle East / House of Commons Library: Research Briefing. No. 9504. 14 April 2023. 26 p. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9504/CBP-9504.pdf> (дата звернення: 20.02.2025).
11. Abdulmajid A. Islam and Sectarianism: The Major Split and Its Manifestations. *Journal of Humanities Insights*. 2022. Vol. 6, No. 2. P. 11-23. DOI <https://doi.org/10.22034/JHI.2022.328101.1051>
12. علي الوردي، دراسات في سوسيولوجيا الإسلام، الوراق للنشر المحدودة، لندن، ط1، 2013، ص78.
13. Matthiesen T. Government and Opposition in the Middle East: The 1993 Negotiations between the Saudi Shia Opposition and King Fahd // Precarious

Belonging: Ways of being Shii in Non-Shia Worlds / G. vom Bruck, C. Tripp (eds.). London: The Centre for Academic Shia Studies, 2017. P. 377-417.

14. Denied Dignity. Systemic Discrimination and Hostility toward Saudi Shia Citizens. Human Rights Watch. 3 September 2009. URL: <https://www.hrw.org/report/2009/09/03/denied-dignity/systematic-discrimination-and-hostility-toward-saudi-shia-citizens> (дата звернення: 22.02.2025).

15. The Ismailis of Najran. Second-Class Saudi Citizens / Human Rights Watch. 22 September 2008. URL: <http://www.hrw.org/en/reports/2008/09/22/ismailis-najran-0> (дата звернення: 23.02.2025).

16. Al Najjar O. The Saudi Shia: Between an Iranian Rock and a Saudi Hard Place. *Aljazeera*. 8 May 2019. URL: <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/5/8/the-saudi-shia-between-an-iranian-rock-and-a-saudi-hard-place> (дата звернення: 24.02.2025).

17. بدر الإبراهيم ومحمد الصادق، الحراك الشيعي في السعودية.. تسييس المذهب ومذهبة السياسة، الشبكة العربية للأبحاث والنشر، بيروت، 2013، ص144.

18. Weddington D. Rivalry in the Middle East: The History of Saudi-Iranian Relations and Its Implications on American Foreign Policy: MSU Graduate Theses 3129. Missouri, 2017. 141 p. URL: <https://bearworks.missouristate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4139&context=theses> (дата звернення: 24.02.2025).

19. Amro A. Unpacking the Arab Part of Identity, Spring, and World. *Mediterranean Dialogue Series*. 2021. No. 35. P. 1-11.